

PROSTEN ADOLF KLOOS KRÖNIKESPEL

Artikel från sidorna 15-18 i jubileumsskriften

**VÄSTRA TUNHEMS
HEMBYGDSFÖRENING
1936-1986**

50 ÅR

PROSTEN ADOLF KLOOS KRÖNIKESPEL

På midsommarafton 1949 var det premiär på Prosen Kloos krönikerspel. Hela traktens befolkning var på benen tack vare Trollhätteutställningen "Bygden vid Älven".

En scen var uppbyggd inom utställningsområdet och sittplatser för stor publik var anordnade. Här skulle nu spelas ett bygdespel. Då intresset var stort strömmade folk till i stora skaror för att få se vad "Riksprosten" hade åstadkommit. Folk trängdes och tog inte minsta hänsyn till reserverade platser. Man stod i 20-dubbla led till slut.

I gamla protokoll och skrifter hämtade Prosten material till spelet. Det var händelser från 1600, 1700 och 1800-tal.

Till att börja med hade "bygdespelet" 5 akter, 1952 tillkom en ny akt. Spelarna hämtades ur Kören eller Hembygdsföreningen. Dräkterna var enkla och språket var bygdens egna tungomål.

Konstnären Erik Tempte hade utfört scendekoren.

1600-tal.

I första akten framfördes Vilhelm von Brauns "Silfverloodsvisan". Elin spelades av Ulla-Britt Larsson och Silfverloods roll hade Gustav Jansson, vilka framförde spelet mycket väl.

I låga ryttartorpet vid Höga Hunneberg där satt en ensam kvinna

som snön var kindens färg o s v . . .

Elin den trogna hustrun får besök av

en ståtlig krigsman. Han tycker att hon är alldeles för ung för att sitta där och vänta och sörja mannen, som varit borta i 10 år. Hon bör skaffa sig en ny man. Nej, aldrig! Hon skall vara sin man trogen. Då avslöjar krigaren att han är hennes man, men nu är han ryttmästare Silfverlood. Hon kände inte igen honom i den granna uniformen. Glädjen blev stor i det låga torpet.

1700-tal.

Nästa akt handlar om en dräng från Järpetorp, som spelat kort vid Fyrkanten. En kronorättare kom släpande med syndaren. Framför Tunhems kyrkoport var en "stock" uppställd. Där placerades drängen med en "Satans bibel" i händerna, alltså en kortlek. Kyrkfolket, som skulle till högmässan utsatte honom för hån och spe och det flög grova ord i luften från såväl folket som drängen. Drängen spelades av Gustav Andersson helt illusoriskt.

1700-tal.

I den tredje akten får vi se en piga från Raddetorp ställdes inför den stränge Prosten. Hon hade löpt till Vänersborg för att åhöra en ny lära, pietismen, predikas av en ung eldande hjälppräst. Detta var straffbart och skulle betalas med kyrkoplikt. Kyrkorådet är församlat och väntar nu att pigan skall falla till föga. Men det går inte som de tänkt sig. Pigan kunde väl svara för sig och det framkom

Drängen från Järpetorp släpades av kronorättaren till stocken.



Textilkonstnärinnan Bertha Ågren, Trollhättan har under årens lopp utfört flertalet stora bildvävnader för offentliga byggnader, gärna åt kyrkans rum. Den första egna skapelse hon vävde är den matta som ligger framför altarringen i Tunhems kyrka.

Sina textila kunskaper har kommit till användning vid den teaterskapande inriktningen då hon sytt upp en mängd tidsegenliga dräkter åt de medverkande.

Bertha Ågren som också besitter en stor berättarkonst skriver här om "Tunhemsspelen" där hon tillsammans med prosten Kloo var de centrala personligheterna. — Foto Erling Svensson.

klart att hon var en sann kristen och inget annat. Det var lite snopet att någon kyrkoplikt inte kunde utkrävas.

Vördig Prosten: Adolf Kloo, som här gjorde en sträng och omutlig präst helt olik den prost han var i verkliga livet.

Pigan: Anna Johansson genomförde sin roll mycket bra.

1800-tal.

Enligt Folkskolans läsebok var Lloyd den siste björnjägaren. Han bodde på Rånnum (i krönikan är han placerad på Nygård, men där bodde han aldrig).

I denna fjärde akt befinner sig Lloyd tillsammans med sin son Carl Johan Andersson. De äro i Lloyds hem och samtalat och sonen framför sitt önskemål att få resa till Island. Där vill han studera sjöfågelliv. Han kommer inte dit utan hamnar i England, där han sammanträffar med en vetenskapsman. Med honom reser Andersson till Kalahariöknen i Afri-

ka. Han upplever alla möjliga strapatser. Till sist hamnar han som negerhövding för en stam. På något vis räddar han stammen från angrepp av fiendestam. Hans egen negerstam dansar i tacksamhet runt Andersson. De dansar under palmerna med spjut och sköldar.

Det var ganska lustigt att se "Tunhemsborna" i bruna triåer, svarta peruker och bruna ansikten skutta omkring Andersson.

1800-tal.

Gunnar Wennerberg

Några Skaradjäknar sitter i en studerkammare och pratar om Norra Björke, som är den ene djäknens hemsocken.

På något vis kommer de in på släkten Wennerberg och då naturligtvis Gunnar Wennerberg vars far och farfar var Björkebor. De talar om Gluntarna och Davids psalmer och de faller sig ganska självt att de sjunger några gluntar. Som avslutning på akten sjunger Tunhemskören ur Davids psalmer. "Gören portarna höga och dörrarna vida att ärones Konung må draga därin". Finare och mer stämningsfull avslutning kunde man ju inte tänka sig.

År 1952 tillkom en ny akt till Bygdespelet. Det tog ett par nätter för Prosten att skriva denna nya krönikan berättar han.

Biskopsvisitation i Västra Tunhem.

Det hade uppstått stridigheter i Västra Tunhem om vem som skulle betalat kostnaderna för reparationen av klockstapeln och laga taket på sakristian. Den nye kyrkoherden, av den gamla Carlanderska släkten, hade inte bara detta bekymmer. Han kunde inte tala sin föregångares änka tillrätta. Hon hette Ebba Omoenius Lidman. Änkan hade låtit placera sin döde make i kyrkans sakristia. Där bodde hon nästan och satt och sörjde och klagade vid hans kista. Den mäktige biskop Jesper Svedberg kom till Tunhem och änkan ställs inför honom. Han förmanar och befäller henne att låta flytta maken ut till "hans sköna plats" på kyrkogården. Att tala henne tillrätta förmådde han inte. Hon bara grät.

Personerna: Biskop Svedberg; Adolf Kloo, Kyrkoherde Carlander; Rune Jansson, hans fru Ulla-Britt Jansson, änkan; Bertha Ågren, överste Carl Höglund, övriga Karl Jonsson, Gösta Krona, Karl G Olsson.

Krönikan blev mycket uppskattad. Spelades minst 10 gånger på olika platser.

Prosten Kloo berättade att vid senare

tiders restaurering av kyrkan befanns Omoenuis fortfarande begravd i kyrkan. En gravsten bevisade detta. Alltså segrede änkan!!!

"Lennart Torstensson" Prosten Adolf Kloos andra krönikerspel är gjort med varm känsla och kärlek till landet och hembygden. Man förnimmar väl den store härföraren Lennart Torstensson och den store folkväckaren Adolf Kloo. Krönikerspelet har 5 akter. Det uppfördes första gången midsommarafton 27.6. 1950 i Tunhem i dåligt väder. Till premiären infann sig ändå 350 personer. Det var ju lite folk, men nästa föreställning kom 500, alltså något bättre. Såväl scendekorationen som samtliga dräkter voro komponerade och utförda av Bertha Ågren allt i 1600-tals stil. Det var 5 kvinnliga och 18 manliga dräkter. En liten barnskara iförda långa vita dräkter hade Bertha Ågrens farmors dubbelkråsade nattmössor på sig, de passade utmärkt. De båda kvinnliga huvudrollerna uppbyro väl sina ståtliga dräkter. (Anna Johansson och Ulla-Britt Jansson). Den intressantaste manliga kostymen var pagedräkten vid Gustav II Adolf hov. Den var gul med svarta ränder. Bertha hade aldrig klarat av alla dessa dräkter om hon inte hade haft hjälp av sin Mamma och Mosster. De sydde byxor på löpande band.

II LENNART TORSTENSSON

Då vi första gången 1603 möter Lennart Torstensson på Forstena är han lindebarn och ligger i en vagga vid vilken hans moder Märta Posse sitter. Hon samtalar med sin svärmoder fru Margareta Ekeblad änka efter Linnarsson och omgift med Anders Olofsson Oxehuvud till Uddetorp i Borgstena. Margaretas förste man stupade vid Bohus 1564.

Tiderna är oroliga ty en del svenskar håller på Kung Sigismund och andra på hertig Carl. Husets herre ståthållare Torsten Linnarsson håller på kungen.

Nu anländer han hem för att se sin son och glädjas med sin maka. Men det blir en kort fröjd ty redan samma dag måste han fly. Han tog sig över Göta älv vid Malöga. Därifrån far han till Norge och vidare till Polen.

I andra avsnittet finner vi Märta Posse på Uddetorp hos svärföräldrarna. Den lilla sonen Lennart är nu 5 år. En av Kungens kronofogdar anländer en dag och meddelar att Kungen och Kronan indragit Forstena och underlydande hemman att tjäna rikets tarv. Men Anders Olofsson Oxehuvud har en inlaga hos Kung

Carl i detta ärende, varför han ber Fogden draga sina färde. Fogden återvänder. Det hade kommit till Kungens öron att Märta Posse brevväxlar med sin man i Polen. Nu skulle han bestraffas. Men se han hade hals över huvud flytt ledsagad av den nära släktingen riksrådet Bo Ribbing. Så förargligt för kronofogden. Men ack Märta måste lämna hem sin lille son Lennart.

I Livland 1622

Svenska hären befinner sig i Livland. Kriget pågår för fullt. Kungen, Gustaf II Adolf åser från en höjd att fienden håller på att omringa svenska hären. Hans kammardräng Lennart Torstensson får en order av Kungen och rusar iväg med den till befälhavaren. Strax därefter ser Kungen att han givit fel order ty fienden gör en oväntad rörelse, — men vad nu svenskarna vänder helt om och kommer att falla fienden i ryggen. Detta hade inte Kungen befallt. Vem ger en sådan order. Det visste alla att bryta mot Kungens order medförde döden. Jo den unge kammardrängen var det som givit orden. Han kommer tillbaka och kastar sig på knä för Kungen och väntar sin dom. Alla håller andan. Då befäller Kungen Torstensson att resa sig upp han säger att: I fortsättningen skall stycke vapnets linjer kommenderas av Lennart Torstensson. Vilket ögonblick! På knä passar Torstensson på att utnyttja stämningen och han ber för sina föräldrar, som länge varit fångar i Polen, att de skulle få återvända hem till Forstena. Bönen beviljades.

1645

En liten stad har hållit stånd emot svenska hären i en hel vecka. När staden äntligen föll befallde befälhavaren att staden skulle brännas. Nöden i trakten var stor. Då kommer en liten barnskara med en ståtlig präst i teten. De sjunger och prästen ber för den lilla utblottade staden. Lennart Torstensson blir rörd av detta och säger till barnen att dom skall återvända hem. Staden blir skonad.

På Forstena 1648 i augusti

I sluttablån befinner sig Lennart Torstensson i en sal på Forstena, han sitter i en högkarmad stol gammal och bräcklig. Med stor känsla deklamerar A U Bååths dikt Lennart Torstensson skriven till 300 årsminnet av Lennart Torstenssons födelse vid avtäckningen av Torstenssonsmonumentet vid Forstean. Det slutar med att Lennart lägger samman sina händer och beder:



Lennart Torstensson som gammal hemma på Forstena 1648.

*I riket råde nu frid
O Herre giv äring i fredlig strid.
Låt fälten igen sina skördar skänka
och mänskan sitt svärd till din ära sänka.
Låt folket av fädernetegarna få
all kärlek till landet att det må bestå.
Håll Herre din starkhets frälsande hand
ut över min Västgötabygård och mitt land.*

Spelat Västra Tunhem 27.6.1950, Nuntorp 28.1.1950, Trollhättan 21.10.1950, Främmestad 30.6.1953, Herrljunga 12.11.1953.

Den gamle Torstensson spelades av kantor Carl Jonsson.

III KYRKOSPEL

Enligt Adolf Kloos egna ord skulle ett bi-

Silas och Paulus möter här den tokiga flickan.



belstudium ha givit uppslaget till kyrkospelet "Paulus i Troas och Filippi". I Apostlagärningarnas 16 kap hittade han texten, som han sammanställde och dramatiserade. Språket blev högstämt. Varje akt föregicks av ett företal framfört av pastor Nils Birg. I Lunds universitetsbibliotek studerade Adolf Kloos och Bertha Ågren gammalt dräktskick och därigenom kunde Bertha Ågren sedan framställa de 13 manliga och 9 kvinnliga dräkterna, 2 barn medverkade också.

Premiär i augusti 1951 i Tunhems kyrka.

Personerna: Paulus, Adolf Kloos; Silas, Hugo Levin; Domaren, Nils Borg; Purpurkrämerskan, Anna Johansson.

Övriga medlemmar ur kören och hembygdsföreningen.

Paulus i Troas och Filippi

För att söka hjälp för sina klena ögon uppsöker Paulus doktor Lucas i Troas. Det starka ljussken i vilket Jesus uppenbarade sig för Paulus hade bländat hans ögon. Paulus som hade förföljt Kristianerna blev kallad till apostel av Jesus. Det var en oerhörd upplevelse.

Paulus vandrar vidare. I sitt sällskap har han Silas. De kommer till Filippi. Där träffar dem en liten skara kvinnor och den förnämna purpurkrämerskan Lydia. Han låter döpa sig. Paulus och Silas slår sig ned på torget. De betraktar det livliga folkvimmel. De får se ett sällskap på 3 man, 1 kvinna, en man och en ung flicka. Flickan som verkar mer eller mindre sinnesrubbad visas för pengar av de båda andra. Paulus kan inte åse detta. Han går fram till flickan som verkar besatt av en ond ande. Han befäller den onde anden att lämna flickan och så sker. Flickan blir så tacksam och glad för sin befrielse. Men mannen och kvinnan blir rasande de kan ju mista sitt levebröd, därför ropar de på polis och nu passerar en domare torget. Polisen omtalar att ett judepack har uppträtt störande. Domaren är på väg hem. Han vill inte bli störd, men han befäller att packet skall sättas i arrest och tilldelas 40 piskrapp var. Paulus och Silas kastas svårt sargade i en fängelsehåla. De sattes i stocken för säkerhetens skull. Den enda lindring de får är att sjunga och det gör dom. Under natten blir det jordbävning och en del murar ramlar ned och stocken springer upp. De är fria. Men dom sitter kvar när fängelsevakten kommer. Paulus kräver nu rättgång. Domaren tillkallas och blir förskräckt när han får veta att fångarna är

romare till födseln. Han ber dom ge sig iväg, men Paulus vägrar han skall dömas. Till slut låter dock Paulus domaren få sin vilja igenom och under domarens lovsånger beger sig Paulus och Silas iväg.

Spelarna var djupt gripna av spelet och mycket tack vare Prosten Kloos gripande agerande. Han var en verklig Paulus.

Spelet uppfördes flera gånger bl a i Trollhättan, Vänersborg och Borås.

IV. DET FJÄRDE KRÖNIKESPELET 1954

I vikingatid var det fjärde spelet. Det rör sig om Tunhemsbor och på så vis återvänder man till hemtrakten. Detta spel är helt Prosten Kloos egen skapelse.

Kristendomen vinner insteg i Tunhem.

Efter plundringståg i österled återvänder Vikingahövding till sin gård i Tunhem. Hans hustru har just fött ett barn. Hövdingen blir förgrymmad då han finner att barnet är klen och litet. Han befäller att det skall sättas ut till vilddjuren. Så hän-

de också till hustruns förtvivlan. Men en vandrande munk, en präst, finner barnet i en klyfta. Han tager hand om det lilla livet och ett ungt gift par förbarmar sig över det. Prästen har kommit hit för att predika och bygga en kyrka. Den nya läran om Vite Krist är på väg in i Västergötland.

I trakten var missväxt och hövdingen tänker först offra ett par utslitna trälar, men han ansåg dem för dåliga varför han vill offra den bästa hästen. På härjningståget rövades två unga tärnor, de blevo trälar på gården.

Nu reser prästen ett altare och därefter en liten kyrka. Hövdingen får höra detta och rusar dit. I vredesmod bryter han sönder ett upprest kors och sedan sparkar han in kyrkdörren.

Men prästen ger sig inte. Folket runt omkring i trakten lyssnar på honom och låter döpa sig. Biskopen kommer och ringer i kyrkan.

På detta vis kom kristendomen till Tunhem.

V. "PETRUS".

Ett andra Kyrkospel tillkom också. Det handlade om aposteln Petrus, som hamnade i fängelse men blir befriad av en Herrens ängel.

Detta spel uppfördes aldrig. Det visade sig svårt att samla spelarna och Prosten hade inte möjlighet att vistas längre tid i trakten, alltså gick det inte att genomföra arbetet med "Petrus".

Bertha Ågren



Aktörerna i prostens första krönikespel samlade framför Polhemsskolan i Trollhättan i samband med trollhätteutställningen 1941. De är fr v: 1) Arthur Hesslefors, 2) Lennart Fridén, 3) Harald Frisling, 4) Hjalmar Larsson, 5) Hugo Levin, 6) Birger Jansson, 7) Karl-Gustav Karlsson, 8) J-O Larsson, 9) Erik Larsson, 10) Ingvar Karlsson, 11) Karl-Gunnar Jonson, 12) Karl Jonson, 13) Valter Landrén, 14) Fritz Jansson, 15) K J Höglund, 16) Sven Levin, 17) Rune Jansson, 18) Ulla-Britt Larsson, 19) Karl-Gustaf Olsson 20) Gustaf Jansson, 21) Karl Andersson, 22) Adolf Kloo, 23) Elin Karlsson, 24) Laila Kilberg, 25) Anna Johansson, 26) Anneli Andersson.

